

A VATIKÁNI MAGYAR KRÓNIKA KÓDEXÉRŐL ÉS SZÖVEGÉRŐL.

DOMANOVSKY Sándor egyik krónika tanulmányában felsorolja a magyar krónikákat fenntartó kódexeket és végül megemlékezik a vatikániról is: «Ezek után még egy codexről kell megemlékeznem, az úgynevezett *Codex Vaticanus*-ról, melyet állítólag a vatikáni könyvtárban 6526. szám alatt őriznek s melynek variánsait még LUCIUS adta ki. (Jegyzetben: *Inscriptiones Dalmaticae, Venetiis, 1673.*) Ez a codex azonban már nincs a vatikáni könyvtárban, erre is már csak LUCIUS variánsaiból következtethetünk.» (A dubnici krónika. Bpest. 1899. 16. o.)

DOMANOVSKY fenti megállapítását tudomásom szerint még a boldogult emlékü FRAKNÓI Vilmos szóbeli közlésére alapította. FRAKNÓI ugyanis több ízben kutatott a krónika után, mint látszik eredménytelenül.

Római kutatásaim idejében szerencsés véletlen folytán a már elveszettnek vélt kódexet sikerült megtalálnom

A Lucius dalmát történetíró által a vatikáni könyvtárban elhelyezett *Chronikum Ungaricum* valamikor tényleg a 6526-os szám alatt volt található. A kódexet magában foglaló eredeti index, más szóval leltári könyv azonban a conservatori szobában, ahol a katalogusok őriztettek, a mult század második felében elégett. Az 1880-as években újonnan készült indexben LUCIUS krónikáját már más szám alatt találjuk. Jelenlegi jelzete: Cod. Vat. Latina N° 6970. Hogy ez a régi számozású 6526-os számúval egy és ugyanaz, elegendő felemlítenünk, hogy az első borítéklapon áthúзва látjuk a régi számot és ugyanott olvashatjuk a kódex származását feltüntető bejegyzést: «donatum a LUCIO.» Az új indexben a következőképpen könyvelték el: «6970. Cod. Chart. in 4° Saec. XV. fol. scr. 43. — M. Ioannis de THURO CZ *Chronika Hungarorum* cum indice capitum

in fine. Incipit «Olim antiqua.» A krónikának e módon való téves meghatározása magától LUCIUS-tól származik, ki a magyar krónikák közül csak a THURÓCZY féle nyomtatásban megjelentet ismervén, a két szöveg közti hasonlóság alapján a kéziratát az utóbbi egyik másolatának tartotta. Ez alapon adta ki azután a krónikának a THURÓCZY-tól eltérő variánsait *Inscriptiones Dalmaticae* című munkájában.

A kódex mai állapotában csonka. 33 papírlevélből áll, melyek az utolsó levél tergo oldalától eltekintve a magyar krónika szövegét őrzik; LUCIUS a 17. század második felében ezekhez több levelet csatolt és pedig elől 3-at, a 29-ik után 2-öt, és a végéhez 5-öt. (Összesen tehát 43 írott levél). Az első három lapon és az utolsókon a THURÓCZY krónikájának itt hiányzó fejezeteit, valamint indexet közöl, míg a 29-ik után elhelyezett 2 lapon a krónika egy elveszett lapjának szövegét THURÓCZY-ból lemásolta. Az így preparált kódex azután a vatikáni könyvtárban 17. századi közönséges pergament kötésben nyert elhelyezést. Előrebocsátván, hogy a kódex részletesebb leírásánál a LUCIUS által betoldott résszel nem foglalkozunk, megállapíthatjuk, hogy az első lapok felső részei romlott állapotban maradtak reánk, ami azzal a bizonyossággal szolgál, hogy a kódex eleje is csonka. Krónikánk szövegét a többi kódex által is fönntartott magyar krónika második részétől kezdi és pedig a harmadik fejezet következő szöveggel: «lagenam implens et herbam periarum ponens in utrem (et terra nigri sabuli) accipiens ad suas est reverersus»-sal (A dubnici krónika M. FLORIÁN kiadásának 28 fejezete közepével) és a 32. recto oldalon KÁROLY RÓBERT-nek és ENDRE fiának 1333-ik évi olasz útjának leírásával: «quia heredem non habuit rex ROBERTUS, mortis debito prepopere obedivit»-tel (a dubnici 142. fejezetének végével), tehát befejezett ténnyel lap és sor közepén végzi, melyhez hozzátéve látjuk a szokásos befejező formulát: «Explicit Coronica Hungarorum». A magyar krónika azonban csonkaságában sem teljes, mert mint említettük, a 29-ik után következő levél teljesen hiányzik. Ez a magyar krónikának «flasco ille ligatus quasi vas vinarium, nullo vidente cecidit resolutus». — «Rex interim in quodam valle circa Harnald cum exercitu confessione sacramentali premissa, et absolutione accepta, suscepto-

que dominici corporis sacramento a cruciferis supradictis, mori se per omnia paraverunt». (MÁTÝÁS Fl. által kiadott dubnici krónika 115. old. 4. sorától—118. old. 6. sor) közti részt foglalta magában.

A vatikáni krónika szövegét összehasonlítva a magyar krónikát fenntartó egyéb kódexek szövegével, arra az eredményre juthatunk, hogy csonkaságától eltekintve, ez őrszi legteljesebben a KÁROLY RÓBERT alatt írt, jobban mondva összeállított krónika szövegét, melyet a *Bécsi képes* kiegészít, a *sambucusi* és *acephalusi* stb. megtold. Ez is rossz, illetőleg felületes másolat, mint a többiek. Hogy nem eredeti, hanem másolat, bizonyosságul szolgálhat az a sok hiba, sok sorkihagyás, mely a felületes másolásoknál előfordulni szokott. Másolása sem egykorú, mert a krónika utolsó lapjának itt közölt faximilije szerint a XV. század első felében másolták az eredetiről.

Arra vonatkozólag pedig, hogy a krónika vége nem csonka, még egy külső bizonylattal is szolgálhatunk. Közvetlen a lap közepén történt befejezését következően, de már a 33-ik tergo oldalon ugyanazon kéztől származó írással egy theologiai munkát olvashatunk. Ennek címe a szöveg szerint «Viridarium consolacionis» «Nam in isto opusculo invenitur in genere auctoritatum copiositas, qua ex libris sanctorum et quorundam sapientum, quasi ex agricolarum ortis collegi, ut in unum collecte locum quasi redolentes flores suave reddant oderem. Vocatur autem viridarium consolacionis istud opusculum, quia sicut in viridario inveniuntur flores et fructus divirsimode, ita in hoc opusculo plura et diversa reperiuntur, que devoti legentis animum miro modo demulcent.»; kezdete pedig: «Quoniam ut Petrus apostolus ait spiritu sancti affati locuti sunt homines, oportet nos eorum dicta imitari pariter et habere...» Ezzel bizonyítottnak vehetjük azt is, hogy a vatikáni kódex csonka, és eredetileg több munkát tartalmazott; ez utóbbi körülmény a fenntartott darabok másolt voltára is reámutat.

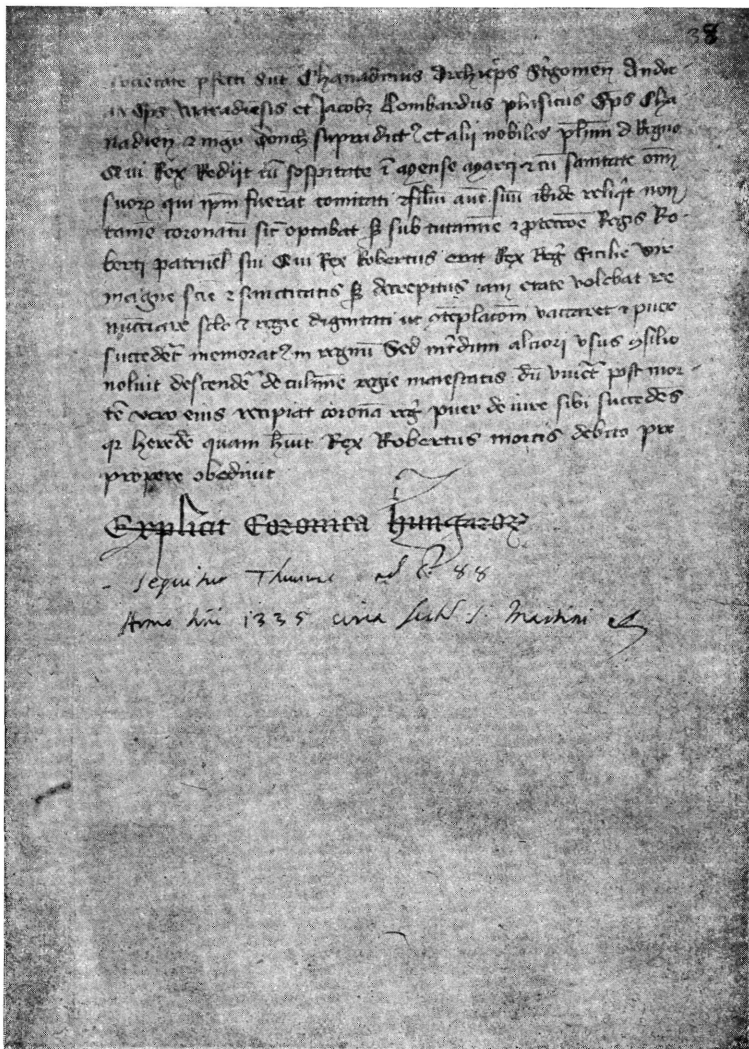
A vatikáni kódex krónika szövege a magyar történet szempontjából semmi újat, semmi lényegeset nem hoz felszínre. Gondoltam kiadására is, de a SAMBUCUS-féle másolat eredetijének megtalálásáig, melynek olaszországi kutatásaim folyamán nyomaira akadtam, azt elhalasztottam. Vele kapcsolatban folytatott és főleg DOMA-

NOVSZKY Sándor alapvető krónika tanulmányainak alapján is új szempontokat vihetünk be krónikáink tanulmányozásába. Első sorban kívánatos a magyar krónika eredeti szövegének filológiai módszer szerint való megállapítása. Ez magával hozza a DOMANOVSKY által is hangoztatott körülményt, hogy krónikáink rokonsági viszonyait új alapokra kell fektetnünk. Krónikáinknak a bécsi képes és budai családra való felosztása immár elavult. Azonkívül szakítanunk kell a már századossá vált hibával, hogy az újonnan talált szöveget rendszeren a már meglevőkhöz igyekezzünk hasonlítani. Néha ugyanis az ellenkező eljárás is célra vezethet. Ha például a *dubnici* krónika nem eredeti, de másolt szövegéhez hasonlítjuk a *budait*, arra a meggyőződésre juthatunk, hogy a *dubnici* eltekintve az eredeti, részben szintén másolt részekről, nem más mint a *Budai krónika* kéziratának szolgálai másolata. Ettől a Hess András által kiadott krónikának már azért is el kellett térnie, mert nem kezdhette a *Képes krónika*-ból átvett *dubnici* kezdettel: «Anno Domini tricentesimo quinquagesimo octavo feria tertia infra octavas Ascensionis domini incepta est ista Cronica de gestis Hungarorum»-mal. A *dubnici* és *budai* krónikák egymáshoz való viszonyának megállapításánál különleges figyelemmel kell lennünk arra a körülményre, hogy míg az első privát személy részére, addig az utóbbi a nagy közönség részére készült; ennek pedig ellentétes és a kor felfogásának meg nem felelő történelmi tények, például a magyar származás akkor vitatott kérdése hamisan nem volt beadható.

Nem lévén azonban más célom, mint a vatikáni kódex ismeretése, a krónikák szövevényes rokonságának bővebb ismertetésétől eltekintek. A fentiek kiegészítéseként meg kell említenem, hogy az egyes levelek tükörképének méretei: szélessége 15, hossza 21 cm. A beírt rész szélessége pedig: 11, hossza 17 cm. Az egyes fejezetek bekezdő betűje nagyobb satirozásban, de minden dísz nélkül fordulnak elő. Ha pedig a két fejezet között mutatkozott hely, a következő fejezet címe vörös tintával lett oda írva, különben pedig a margóra került.

A kódex másolójának személyét illetőleg semmi tudomásunk. Azon körülmény, hogy a kódex a dalmát LUCIUS kezében volt,

némileg alátámasztja azon feltevésünket, hogy másolója is délvidéki magyar lehetett. A másoló nemzetiségére mutat a kódexnek «Porro

A vatikáni magyar krónika utolsó lapja.

Toxun genuit Geysam et Michaelen». melleti marginális feljegyzése «Sta griza khrabat[us]zka.» Ennek a dalmát megjegyzésnek értelmét sem

a magyar szlavistáktól, sem a Rómában ismeretségben levő cseh és horvát tudósoktól nem tudhattam meg.

Végül meg kell jegyeznem, hogy a krónika eredeti lapjai közül az 1., 6., 27. és 33-ik recto oldalát lefotografáltattam, közülök az utolsót mellékletként közlöm, egyébként őket a krónika szövegének másolatával együtt, melyet NARDONI vatikáni hivatalos másolóval is revideáltattam, a M. Nemzeti Múzeum kézírattárában elhelyeztem.

Dr. LUKCSICS PÁL.